

УДК 339.972(045)

**УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КРАЇН:
ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

DOI 10.30838/ P.ES.2224. 050718.40.69

Циганкова Т.М., д.е.н.*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

Метою статті є узагальнення теоретичних засад підвищення конкурентоспроможності країн у світогосподарській системі, дослідження світового досвіду отримання конкурентних переваг у контексті сталого розвитку, обґрунтування напрямів екологізації вітчизняної економіки для досягнення цілей сталого розвитку та підвищення глобальної конкурентоспроможності України. Методологічна база роботи включає положення теорій та концепцій конкурентоспроможності, а також теоретичних підходів до екологізації економіки. В роботі показано, що в новітніх умовах особливої актуальності набувають глобальні екологічні проблеми людства, що стає причиною орієнтації країн на модель більш конкурентоспроможної та ресурсоефективної «зеленої» економіки. В розвинених країнах активно реалізуються проекти та програми щодо раціонального використання природних ресурсів, здійснюються заходи з екологізації економіки. Відзначено, що в таких умовах екологічні інновації стають однією з ключових конкурентних переваг, рушійною силою економічного зростання. Дослідження найкращої світової практики екологізації економік країн дало змогу виокремити шляхи переходу України до більш конкурентоспроможної та ресурсоефективної «зеленої» економіки. Результати роботи можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях і практичних розробках у сфері управління глобальною конкурентоспроможністю.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, високотехнологічне виробництво, еко-інновації, екологізація економіки, циркулярна економіка, сталий розвиток.

UDC 339.972(045)

**MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL
COMPETITIVENESS OF COUNTRIES:
ENVIRONMENTAL ASPECTS**

DOI 10.30838/ P.ES.2224. 050718.40.69

Tsygankova T., Dr.of Econ.Sc.*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

The article summarizes the theoretical principles of increasing the competitiveness of countries in the world economic system. It examines the world experience of obtaining competitive advantages in the context of sustainable development as well as substantiates the directions of ecologization of the domestic economy to achieve the goals of sustainable development and increase the global competitiveness of Ukraine. The methodological basis of work includes the provisions of theories and concepts of

competitiveness, as well as theoretical approaches to ecologization of the economy. It is shown that in the newest conditions the global environmental problems of humanity become very urgent, which causes the orientation of countries towards a more competitive and resource-efficient «green» economy. In developed countries projects and programs on the rational use of natural resources are actively being implemented and measures are taken to ecologize the economy. It is noted that in such conditions environmental innovations become one of the key competitive advantages, the driving force of economic growth. The study of the best world ecologization practices of the economies of the countries provides an opportunity to develop ways of transitioning Ukraine to a more competitive and resource efficient «green» economy. The results of the work can be used in further research and practical developments in the field of global competitiveness management.

Ключові слова: competitiveness, competitive advantages, high-tech production, eco-innovations, ecologization of the economy, circular economy, sustainable development.

Актуальність проблеми. В умовах глобалізації світової економіки екологічні проблеми людства набувають глобального характеру й поступово стають джерелом ускладнення міжнародних відносин, посилюється конкуренція між країнами за доступ до ресурсів, а екологічні інновації стають однією з ключових конкурентних переваг та рушійною силою економічного зростання країн. Водночас низький рівень конкурентоспроможності України та її сировинна залежність, руйнівне споживацьке ставлення до природних ресурсів вказують на необхідність дослідження світового досвіду розбудови ресурсозберігаючої економіки, впровадження концепції сталого розвитку, а екологізація економіки має стати одним із пріоритетних напрямів стратегічного розвитку нашої країни.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні засади конкуренції та конкурентоспроможності продукції, підприємств, секторів економіки, регіонів, країн закладені у наукових працях таких відомих зарубіжних та вітчизняних учених, як Л. Антонюк [2], Я. Базилюк, І. Брикова [5], В. Будкін [6], А. Гальчинський [15], Б. Гардінер, Р. Мартін, П. Тайлер [31], В. Геєць [8], П. Глур [32], Н. Гражевська [9], Я. Жаліло, Б. Кваснюк, І. Крючкова, Д. Лук'яненко, А. Поручник, А. МакКормак, Т. Форбат, П. Брукс [33], В. Новицький, О. Шнипко, В. Охота [14], М. Портер, А. Філіпенко, Е. Цибульська [18], О. Швиданенко.

Водночас, не зважаючи на наявність ґрунтовних праць, багато аспектів даної наукової проблеми залишаються недостатньо розкритими,

зокрема потребують подальшого дослідження теоретичні засади управління міжнародною конкурентоспроможністю країн з урахуванням екологічної складової. З огляду на вищезазначене, **мета статті** полягає в узагальненні теоретичних засад підвищення конкурентоспроможності країн у світогосподарській системі, дослідженні світового досвіду отримання конкурентних переваг у контексті сталого розвитку, обґрунтуванні напрямів екологізації вітчизняної економіки для досягнення цілей сталого розвитку та підвищення глобальної конкурентоспроможності України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до законодавства України конкуренція являє собою змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [1].

Досліджуючи особливості конкурентоспроможності національної економіки, Я. Б. Базилюк визначає конкурентоспроможність як економічну категорію, що характеризує стан суспільних відносин в країні щодо забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів. При цьому зазначається, що національна конкурентоспроможність формується під впливом інноваційної стратегії з формування довгострокової конкурентної переваги [3, с. 15-19]. Відомий український вчений В. Є. Новицький також стверджував, що «конкурентоспроможність національної економіки – поняття інтегральне, воно з необхідністю вбирає в себе здатність виробляти товари, що користуються попитом на світових ринках, можливість залучати іноземні капітали завдяки сприятливому підприємницькому клімату, привабливість національної території для життєдіяльності людини, наявність висококваліфікованих спеціалістів» [13, с. 507-508]. При такому підході слід звернути увагу на провідну роль ефективної державної політики, що передбачає чітке визначення цілей і напрямів структурної перебудови економіки, підвищення ефективності роботи,

формування такої нормативно-правової бази господарювання, яка забезпечувала б підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Знані вітчизняні економісти А. С. Гальчинський, В. Є. Геєць, В. П. Семиноженко вважають, що конкурентоспроможність – це здатність національної економіки виробляти і споживати товари й послуги в умовах конкуренції з товарами і послугами, виробленими в інших країнах, при цьому результатом конкурентної переваги повинно бути зростання рівнів життя населення при дотриманні міжнародних економічних стандартів [15].

Привертає увагу позиція Л. Л. Антонюк, яка зазначає що конкурентоспроможність є визначальним критерієм ефективності будь-якого економічного суб'єкта. При цьому міжнародна конкурентоспроможність країни характеризується як здатність країни створити таке національне бізнес-середовище за умов вільного і справедливого ринку, в якому вітчизняні товаровиробники можуть постійно розвивати свої конкурентні переваги та займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку, завдяки: потужному економічному потенціалу, що забезпечує динамічне зростання економіки на інноваційній основі; розвинутій системі ринкових інститутів; володінню значним інтелектуальним капіталом та інвестиційними ресурсами; гнучким реагуванням на зміни світової кон'юнктури та, відповідно до цього, диверсифікацією виробництва, максимально відстоюючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення [2, с. 51].

Варіантом досить розповсюдженої точки зору є позиція О. С. Шнипко щодо складових конкурентоспроможності країн: конкурентоспроможність країни – це сукупність притаманних економіці факторів, здатних забезпечити пропозицію товарів і послуг, виготовлених за умов застосування новітніх технологій, вільного і справедливого ринку та зростаючих доходів населення [19].

У свою чергу, фахівці Організації економічного співробітництва та розвитку стверджують, що конкурентоспроможність країни визначається її здатністю продукувати товари та послуги, які відповідають потребам світового ринку, при одночасному збереженні або підвищенні протягом тривалого часу реальних доходів своїх громадян в умовах вільного і

справедливого ринку [35].

Аналітики ж Всесвітнього економічного форуму (англ. – World Economic Forum) акцентують увагу на тому, що «конкурентоспроможність країни – це сукупність інституцій, політик та факторів, що визначають рівень її продуктивності. Рівень продуктивності економіки, у свою чергу, відображає рівень добробуту, який може бути досягнутий в країні» [38]. Не можна також не погодитись з твердженням дослідників ВЕФ, що конкурентоспроможність є важливим фактором глобалізації, який вказує, де, коли і які заходи необхідно впровадити, щоб зменшити проблеми, викликані глобалізацією [34].

Глобальні проблеми людства, що постають перед світом як з точки зору зміни клімату, так і інших екологічних проблем, намагаються розв'язати протягом останнього десятиліття і науковці, і міжнародні організації. Усе більшої вагомості набуває розуміння того, що врахування екологічного фактору може стати додатковою можливістю отримання конкурентних переваг країн в сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних процесів.

Значний внесок у дослідження екологічної складової підвищення конкурентоспроможності країн у світовому господарстві зробили зарубіжні вчені [20; 21; 22; 36; 37]. У відповідь на глобалізаційні виклики у вітчизняній економічній літературі останніми роками також все більше активізуються наукові дослідження в сфері підвищення конкурентоспроможності України у світогосподарській системі, вивчення особливостей впливу екологічного чинника на конкурентоспроможність, його використання для зміцнення економічних позицій країни [4; 7; 10; 11; 12; 16]. Так, Н. О. Іксарова стверджує, що в нинішніх умовах особливого значення набуває екологізація виробництва, оскільки розвинуті країни, на ринки яких орієнтована значна кількість промислової продукції України, сьогодні у значній мірі зорієнтовані на покращення якісних параметрів довкілля [10, с. 125]. Натомість С. К. Харічков та В. І. Крутякова акцентують увагу на значущості екологізації як необхідної умови підвищення конкурентоспроможності України та переходу до моделі сталого суспільного розвитку. Вчені зазначають, що при виборі пріоритетних напрямів розвитку економіки перевага повинна надаватись тим із них, що забезпечують найбільш збалансований результат використання ресурсів, котрий виявляється в

оптимальному співвідношенні досягнутих економічних і соціальних результатів при мінімально можливому рівні збитків, завданих природі. При цьому першочергового розвитку заслуговують найменш екологічно шкідливі нересурсоємні галузі [16, с. 180].

Бентежить той факт, що на сьогоднішній день характерною ознакою глобалізації є поширення екологічних злочинів, що пов'язано з прискоренням темпів і зростанням масштабів міжнародного співробітництва. Авторський колектив вітчизняних науковців [4] акцентує увагу на тому, що екологічні злочини є одним із найрентабельніших видів транснаціоналізації іллегальної діяльності. За оцінками урядових експертів США, локальні й міжнародні злочинні угруповання щорічно отримують близько 22-31 млрд. дол. США за розміщення небезпечних відходів, контрабанду заборонених отруйних речовин та нелегальне використання і продаж природних ресурсів. Значущість проблеми глобальної екологічної злочинності призвела до збільшення кількості багатосторонніх угод, національних законів і норм, спрямованих на захист від забруднення довкілля, захист тварин і рослин, які зникають, запобігання надмірній експлуатації природних ресурсів тощо [4, с. 103].

В Україні економічний механізм екологічного регулювання включає плату за природокористування та забруднення навколишнього природного середовища, що дає можливість акумулювати фінансові ресурси для покриття негативного впливу на екологію, а також пільгове кредитування та «зелені» інвестиції підприємствам, які дотримуються концепції сталого розвитку.

Цікавим моментом у напрямку переходу України на модель «зеленої» економіки є участь в міжнародних проектах, покликаних сприяти більш ефективному та раціональному використанню ресурсів у промисловості та зниженню навантаження на довкілля:

– проект ЮНІДО «Сприяння адаптації та впровадженню ресурсоефективного та більш чистого виробництва шляхом створення і роботи Центру ресурсоефективного та чистого виробництва в Україні (ЦРЕЧВ)»;

– проект «Ресурсоефективне та чисте виробництво» програми «Екологізація економік країн Східного партнерства Європейського Союзу» (EaP GREEN);

– проект «Програма сприяння зеленій модернізації української економіки», що виконується Федеральним міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини.

Зазначені програми спрямовані на консультаційну та практичну допомогу підприємствам, урядовим відомствам, суспільству, науково-дослідним установам та пов'язаним з ними зацікавленим сторонам з метою досягнення кращих екологічних, економічних показників шляхом скорочення споживання сировини та втрат ресурсів у процесі виробництва. Фінансування ж проектів здійснюється Європейським Союзом, Австрійським Банком Розвитку, урядами Нідерландів, Норвегії, Словенії, Швейцарії, а також наступними організаціями-партнерами: Організація економічного співробітництва та розвитку, Програма ООН по захисту навколишнього середовища, Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку тощо [17].

Однак, не дивлячись на позитивні зрушення, на сьогоднішній день, в умовах ресурсної та енергетичної залежності України, приділяється недостатня увага реалізації заходів щодо збереження і відтворення окремих видів природних ресурсів, запровадження природоохоронних заходів різних рівнів. Тому необхідним є дослідження світового досвіду у цій сфері та імплементація найкращої практики. Адже в усіх високорозвинутих країнах світу (лідерах у рейтингах міжнародної конкурентоспроможності) перевага надається високотехнологічним, безвідходним, ресурсозберігаючим видам економічної діяльності. До того ж проблеми довілля входять до основних пріоритетів політики і директив Європейського союзу.

В основі стратегії «Європа 2020» лежить концепція «зеленої конкурентоспроможності» й одним з пріоритетних завдань є стале зростання, що означає заохочення формування більш ресурсозберігаючої, екологічно чистої та більш конкурентоспроможної економіки [23]. Всі ключові ініціативи стратегії доповнюють План дій з еко-інновацій (англ. Action Plan for Eco-Innovation) [25] та План дій щодо циркулярної економіки (англ. Circular Economy Action Plan) [24], що є основним системоутворюючими документами для переходу до більш конкурентоспроможної та ресурсоефективної «зеленої» економіки. Зазначені плани вказують на ключову роль еко-інновацій у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країн ЄС на світових ринках,

створенні нових робочих місць та сталому економічному зростанні. Під еко-інноваціями, відповідно до визначення Європейської комісії, слід розуміти будь-які форми інновацій, що спрямовані на значний та очевидний прогрес у напрямі досягнення мети сталого розвитку шляхом зменшення впливу на навколишнє середовище та більш ефективного і відповідального використання природних ресурсів [25].

Також в ЄС наявна велика кількість проектів та програм фінансування еко-інноваційного розвитку, спрямованих на підтримання наукового співробітництва, розповсюдження інновацій, сприяння взаємодії приватного і державного секторів для прискорення інноваційно-інвестиційного процесу у сфері екологізації.

Одним з основних інструментів оцінювання ефективності екологічних інновацій країн є Індекс еко-інновацій (англ. Eco-Innovation Index), який публікує Еко-інноваційна обсерваторія на замовлення Європейської комісії. Метою розрахунку даного індексу є сприяння формуванню цілісного погляду на економічні, екологічні та соціальні показники, охоплення різних аспектів екологічних інновацій шляхом застосування 16 індикаторів, згрупованих у п'яти сферах: еко-інноваційні ресурси, еко-інноваційна діяльність, еко-інноваційні результати, результати впровадження ресурсозберігаючих технологій, соціально-економічні результати [29]. За результатами рейтингових позицій при розрахунку Індексу еко-інновацій країни групуються у три групи: еко-інноваційні лідери, країни з середніми досягненнями у сфері еко-інновацій, країни, що наздоганяють у сфері еко-інновацій (табл. 1). Однак така класифікація країн є умовною, оскільки при розгляді більш детальної структури індексу існують значні відмінності всередині класифікаційних груп.

В ЄС застосовуються адресні програми стимулювання інвестицій в «зелені» інновації та раціональне використання природних ресурсів, а також підходи, засновані на глобальній важливості сталого розвитку для суспільства. Концепція «зеленої» економіки набула політичного контексту, однак в різних країнах погляди щодо екологічних інновацій, ефективності використання природних ресурсів, переробки відходів, інфраструктури та заходів з екологізації економіки значно розходяться.

Таблиця 1 - Рейтингові позиції країн ЄС за Індексом еко-інновацій

Назва країни	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Швеція	143	130	128	140	121	121	128	144
Фінляндія	139	143	136	133	129	131	133	141
Німеччина	134	126	127	138	135	132	135	139
Люксембург	112	120	110	114	139	125	140	139
Данія	149	140	135	129	131	131	129	120
Словенія	87	99	105	71	93	93	102	117
Австрія	127	118	116	107	103	105	109	113
Італія	105	91	98	97	100	104	110	113
Іспанія	105	134	125	120	111	109	99	112
Португалія	71	88	88	81	92	92	96	105
Англія	116	103	106	130	104	113	113	105
Франція	109	108	100	113	112	113	106	99
Ірландія	100	116	102	96	98	94	95	99
Нідерланди	117	112	109	96	98	100	92	88
Мальта	67	79	76	68	50	59	65	86
Бельгія	109	114	112	98	90	90	82	83
Чехія	74	84	81	66	84	87	80	82
Литва	47	50	49	63	66	66	82	82
Греція	43	56	69	61	65	66	78	77
Хорватія				53	91	61	80	75
Словакія	43	49	50	42	61	61	79	74
Латвія	51	72	65	43	65	65	86	73
Румунія	48	58	71	55	68	71	67	65
Угорщина	69	76	71	58	74	73	61	63
Естонія	49	62	63	56	58	59	65	62
Польща	40	38	41	30	53	44	56	59
Кіпр	62	66	65	33	44	43	56	45
Болгарія	31	43	55	20	31	29	29	38

Примітки:

	– країни – еко-інноваційні лідери
	– країни з середнім рівнем досягнень у сфері еко-інновацій
	– країни, що наздоганяють у сфері еко-інновацій

Джерело: сформовано автором за даними [29].

Безперечними лідерами з еко-інноваційного розвитку серед країн ЄС є Швеція, Фінляндія та Німеччина. Так, еко-інновації є ключовим компонентом шведської національної стратегії економічного розвитку. Значна увага приділяється розробці нових технологій у таких сферах, як біоенергетика, інтелектуальні мережі, «зелене» будівництво, відходи та їх утилізація, «зелені» транспортні технології, управління водними ресурсами, сонячна енергія. Швеція також показала, що економічне зростання можна поєднувати зі зменшенням викидів вуглецю (частка поновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому споживанні енергії у 2016 році становила 53,9%. [28]).

Протягом 2011-2014 років шведським урядом реалізовувалась

Стратегія екологічних технологій, спрямована на підвищення комерціалізації інноваційних екологічних технологій та експорту екологічної продукції. З того часу уряд та урядові установи ініціювали низку стратегій та ініціатив, які, серед іншого, спрямовані на підтримку розвитку екологічних інновацій та циркулярної економіки в країні (як от експортна стратегія, національна стратегія сталого розвитку міст, стратегія розвитку інтелектуальних галузей, ключових технологій тощо). На початку 2018 року уряд Швеції розпочав стратегію глобального співробітництва у сфері сталого розвитку навколишнього середовища, сталого клімату, сталого використання природних ресурсів на період 2018-2022 років.

Таким чином, важливим драйвером у напрямку екологізації економіки Швеції є чітка політика уряду країни, яка зосереджена на сталому розвитку та екологічних інноваціях, й сприяє як створенню нових робочих місць, так і зменшенню навантаження на навколишнє середовище. Структурна перебудова стосується не лише сектору екологічних технологій, а вказує на необхідність переорієнтації усіх секторів економіки країни на більш екологічну бізнес-модель. Шведські компанії змогли швидко зреагувати та адаптуватися до нових міжнародних ринків й економічних умов, не дивлячись на невизначеність попиту на еко-інновації у світі.

Однією з провідних країн у сфері еко-інновацій також є Фінляндія, де середній обсяг «зелених» інвестицій протягом 2014-2017 років становив 113 дол. США на душу населення і є одним із найвищих показників серед усіх країн-членів ЄС, також очікується, що внесок циркулярної економіки в економіку країни до 2030 року становитиме від 2 до 3 млрд. євро [26, с. 4]. Однак, незважаючи на високу ефективність еко-інновацій, протягом останніх років Фінляндія зазнала суттєвого скорочення фінансування досліджень та розробок у цій сфері, що потенційно перешкоджає подальшому розвитку. Також однією з найважливіших проблем підвищення конкурентних позицій країни є високий рівень матеріального та енергоспоживання при недостатній ресурсоемності всієї економіки.

Для досягнення цілей побудови «зеленої» економіки та підвищення конкурентоспроможності країни у Фінляндії активно впроваджуються принципи циркулярної економіки в наступних сферах:

– агропромислова система – включає виробництво та торгівлю органічною продукцією з подальшим більш ефективним використанням

біологічних відходів, що дає можливість виходу на міжнародні ринки біопалива з перероблених поживних органічних речовин;

– лісове господарство – більш ефективне використання лісогосподарської галузі, зокрема повторне використання деревообробної продукції у продуктах з високою доданою вартістю, розроблення нових комерційних продуктів та послуг;

– технології – застосування екологічно-чистих технологій у виробництві, стале використання матеріалів та виробів, що дає можливість отримати країна конкурентну перевагу;

– транспорт і логістика – побудова «розумної» інтегрованої транспортної системи, що сприятиме більш ефективній логістиці в країна;

– системний підхід – врахування соціального, економічного, екологічного та законодавчого аспектів щодо еко-інноваційного розвитку.

В останні роки у Фінляндії була узгоджена низка різноманітних політик, директив та документів для досягнення кінцевої мети – до 2025 року зробити Фінляндію світовим лідером у побудові циркулярної економіки та екологічних інновацій.

Слід також додати, що у Фінляндії, як і у Швеції, розвинена система кластерів. Інтеграція університетів та державних науково-дослідних інститутів з виробничими організаціями і фінансовими установами стимулює надходження інвестицій в наукові дослідження та розробки, формування нових навичок, більш високу комерціалізацію результатів досліджень, підвищення ділової активності, посилення конкурентоспроможності країни на світових ринках.

У розрізі окремих країн ЄС цікавим є також досвід Данії. У сфері регулювання еко-інноваційного розвитку беззаперечною є роль уряду як з боку формування законодавчої бази (в країні розвинена система екологічного оподаткування), так і фінансування проектів, а також зацікавленість та включення приватного сектору. В країні також розвинена мережа кластерів, наукових і технологічних парків, дослідницьких центрів, що сприяє формуванню висококваліфікованої робочої сили, стимулюванню дослідницької, технологічної та інноваційно-інвестиційної діяльності, формуванню дослідницької інфраструктури загалом.

Лідером у Європі з важкої промисловості є Німеччина, однак це не заважає їй входи до п'ятірки країн-членів ЄС за рейтингом еко-

інноваційного розвитку. Відмінною рисою у побудові «зеленої» економіки в даній країні є екологічна свідомість населення та стурбованість соціально-екологічними проблемами, бажання суспільства рухатись у бік екологічних інновацій як фактора підвищення глобальної конкурентоспроможності.

Так, в Німеччині створено Альянс з екологічних інновацій (англ. Eco-Innovation Alliance), який сприяє формуванню конкурентних умов для стимулювання екологізації економіки. Головними завданнями альянсу є залучення інвестицій у венчурний бізнес, зниження бюрократичного навантаження на підприємства, оцифрування та оптимізація управлінських процесів, надання консалтингових послуг у сфері екологізації виробництва.

Та хоча в країні і наявний міцний фундамент для наукових досліджень і розробок, що веде до збільшення пропозиції інновацій, тільки останніми роками починають з'являтися програми, які сприяють сталому виробництву і споживанню. Значним зрушенням у цьому напрямку є затвердження у 2016 році Національної програми сталого споживання (англ. National Programme for Sustainable Consumption), перезатвердження Програма підвищення ефективності ресурсів (англ. German Resource Efficiency Programme), у 2017 році затвердження Стратегії сталого розвитку Німеччини (англ. Sustainability Development Strategy) [27, с. 11].

Таким чином, відповідно до директив ЄС, стратегії розвитку європейських країн включають цілі сталого зростання, а інституції ЄС спрямовані на підтримку нової інноваційної системи. При цьому вони також зосереджені на реалізації взаємодоповнюваності стосовно більш традиційних цілей: створення єдиного ринку, лібералізація, прозорість та встановлення загальних правил конкуренції, орієнтація на стратегічні сектори економіки, що визначають конкурентоспроможність.

Професор Райнер Вальц в межах тематичного дослідження «Глобальні еко-інновації, економічні наслідки та конкурентоспроможність» проекту GLOBIS, спрямованого на переосмислення процесу глобалізації з урахуванням сталого розвитку, виокремив фактори успіху, які впливають на формування конкурентних переваг країн [37]:

1. Технологічна спроможність країни: ефективність міжнародної торгівлі залежить від технологічних можливостей. Якщо країна має порівняно високу базу знань, вона також має додаткову конкурентну

перевагу у продукуванні та маркетингу майбутніх технологій;

2. Ринкові фактори з боку пропозиції: якщо країни вже показують високий рівень успішного впровадження технологій, їм буде легше експортувати свою продукцію.

3. Фактори внутрішнього ринку з боку попиту: зростання внутрішнього попиту, орієнтованого на інновації та підтримку нових технологічних рішень, призводить до ефекту масштабу й знижує витрати на технології.

4. Структура акторів: потужні економічні суб'єкти здатні розвивати нові (іноземні) ринки та управляти розвитком майбутніх процесів і продуктів. Важливим елементом інтеграції у міжнародні ланцюги вартості є взаємодія у ланцюжку вартості між постачальниками, користувачами та наукою.

5. Інноваційне регулювання: для еко-інновацій попит значною мірою залежить від масштабів екологічної політики. Проте регулювання повинне стимулювати впровадження різноманітних технологічних рішень та орієнтуватися на встановлення таких стандартів, які інші країни, імовірно, приймуть.

Цілей екологізації економіки має дотримуватись і Україна, оскільки курс на євроінтеграцію є стратегічним вибором нашої держави. Й хоча впровадження та імплементація інновацій є досить дорогим процесом у короткостроковій перспективі, що може негативно вплинути на загальноекономічну ситуацію, однак у довгостроковій перспективі країна може отримати беззаперечні конкурентні переваги.

Бар'єри, які стоять перед Україною у напрямку до формування ресурсозберігаючої економіки: відносно висока вартість еко-інноваційних технологій, невизначений ринковий попит та невизначена рентабельність інвестицій, відсутність економічних і фіскальних стимулів, зростаюча конкуренція, а також недостатні знання населення про захист навколишнього середовища та обізнаність про вплив виробничої діяльності на навколишнє середовище, обмежені знання про економічні вигоди від впровадження еко-інновацій, а також обмежена відкритість споживачів до нових екологічних продуктів.

Висновки. Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності України у світовому господарстві та забезпечення цілей екологізації економіки необхідним є застосування системного підходу та реалізація у найближчій перспективі наступних заходів, скоординованих на всіх рівнях, із залученням спільних зусиль бізнесу, органів державної влади

та громадськості:

1. Одним з найважливіших заходів є збільшення обсягів інвестування в розширення бази знань з еко-інновацій, наприклад, в контексті урядових програм інноваційної політики.

2. Розширення джерел фінансування еко-інноваційних проектів шляхом залучення іноземного венчурного капіталу, активізації механізму державно-приватного фінансування, співпраці з міжнародними фінансовими організаціями тощо.

3. Надання можливості безвідсоткового кредитування інноваційних проектів, податкового стимулювання інноваційної діяльності підприємств у сфері охорони навколишнього природного середовища.

4. Формування високого рівня екологічної культури та екологічної відповідальності суспільства, оскільки культурні фактори можуть сприяти або перешкоджати створенню нових ідей, збільшенню обсягів попиту на еко-інноваційну продукцію загалом.

5. Гармонізація вітчизняних стандартів з відповідними міжнародними стандартами і правилами, адже встановлення країнами екологічних норм та невідповідність вітчизняної продукції обмежує міжнародну торгівлю, лімітує можливість виходу на міжнародні ринки, однак мета їх дотримання стимулюватиме інновації у зелених технологіях.

6. Розширення системи кластерів, підвищення ефективності діяльності кластерних організацій, особливо в секторах, в яких продукуються екологічні інновації, що позитивно вплине на стимулювання вітчизняної винахідницької діяльності.

7. Включення країни у глобальні ланцюги створення доданої вартості (англ. *global value chain*). Як показує світова практика, країна може бути сильною в більшості частин глобального ланцюга створення доданої вартості, або, враховуючи технологічні можливості, може бути гідним гравцем лише на його певних сегментах. В останньому випадку альтернативним варіантом буде поєднання концентрації уваги на внутрішніх сильних сторонах країни та забезпечення співпраці з міжнародними учасниками інших частин глобальних ланцюгів.

8. Налагодження ефективного міжнародного співробітництва з іншими країнами світу для вирішення глобальних екологічних проблем людства, в тому числі співробітництво з міжнародними природоохоронними організаціями з метою спільного запровадження та реалізації природоохоронних заходів.

У підсумку слід зазначити, що орієнтація на «зелену» економіку в подальшому стимулюватиме впровадження еко-інновацій, отримання порівняльної переваги у продукуванні екологічно чистих товарів та послуг, вихід України на нові міжнародні ринки, створення робочих місць, захист екології й, у підсумку, підвищення конкурентоспроможності країни у світовому господарстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України про економічну конкуренцію від 11 січня 2001 р. № 2210-III (із змінами та доповненнями станом на 07.03.2018). – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012210.html
2. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: регіональний аспект // Міжнародна економічна політика. – 2005. – №1(2). – С. 49-68. – Режим доступу: <http://journals.urau.ua/jiper/article/viewFile/27427/24621>
3. Базилюк Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. – К.: НІСД, 2002. – 132 с.
4. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія [О. С. Власюк, А. І. Мокій, О. І. Іляш, В. І. Волошин, М. І. Флейчук, Т.О. Власюк та ін.] / за заг. ред. О. С. Власюка. – К.: НІСД, 2017. – 384 с. – Режим доступу: http://en.niss.gov.ua/content/articles/files/2018_NISD_Bezpeka_Print-093bb.pdf
5. Брикова І.В. Ключові фактори формування інноваційних конкурентних переваг національних регіонів в умовах становлення економіки знань. – Режим доступу: <http://kiev.convdocs.org/docs/315/index-80675.html>.
6. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік // Економіка України. – 2010. - №6. – С. 67-78.
7. Веклич О.О. Механізм впливу екологічних стандартів на конкурентоспроможність // Науковий вісник, 2005. – Вип. 15.6. – С. 71-78. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2005/15_6/71_Weklycz_15_6.pdf
8. Геєць В.М. Модернізація в системі «суспільство – держава – економіка» // Журнал європейської економіки, 2014. – Т. 13, № 2. – С. 111-124. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2014_13_2_3.
9. Гражевська Н.І. Конкурентоспроможність національних економік за умов посилення глобальної нестійкості. // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2013. – Вип. 28(1). – С. 29-36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2013_28%281%29__6.
10. Іксарова Н.О. Розвиток еколого-орієнтованого бізнесу як фактор підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки // Финансы, учет, банки. – 2014. – Вып. 1. – С. 121-127. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fub_2014_1_18
11. Іщенко А.В. Інноваційний компонент розвитку конкурентоспроможності експорту України // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016. – Вип.

- 7 (Ч. 1). – С. 150-153. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12516/1/ІННОВАЦІЙНИЙ%20КОМПОНЕНТ%20РОЗВИТКУ%20КОНКУРЕНТ%20ОСПРОМОЖНОСТІ%20ЕКСПОРТУ%20УКРАЇНИ.pdf>
12. Лопатинський Ю.М., Меглей В.І. Концепція сталого розвитку як факто конкурентоспроможності національної економіки // Науковий вісник Чернівецького університету, 2016. – Вип. 777-778. – С. 35-40. – Режим доступу: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/Lopatynsky-2.pdf>
  13. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. – К.: КНЕУ, 2003. – 948с.
  14. Охота В. І. Конкурентоспроможність України на світовій економічній арені // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 19(1). – С. 84-90. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19(1)_13).
  15. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / [авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.]; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, Мін-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
  16. Харічков, В. І. Крутякова. Ключові орієнтири інноваційної моделі економіки України на засадах сталого природогосподарювання // ЕКОНОМІКА: реалії часу. – 2014. – №2 (12). – С. 175-183.
  17. Центр ресурсоефективного та чистого виробництва. – Режим доступу: <http://www.recpc.org>
  18. Цибульська Е.І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження сутності в епоху економіки знань // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – №16 (2). – С. 146-149. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_2_2017ua/34.pdf
  19. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації // Ін-т економ. та прогнозів. – К.: Експерс, 2009. – 456с.
  20. Apak S., Atay E. Global competitiveness in the EU through green innovation technologies and knowledge production // Procedia – Social and Behavioral Sciences, 2015. – №181. – P. 207-217. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.882>
  21. Cheng X., Long R., Chen H. Obstacle diagnosis of green competition promotion: a case study of provinces in China based on catastrophe progression and fuzzy rough set methods // Environmental Science and Pollution Research, 2018. – Vol. 25. – P. 4344-4360. – DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-017-0762-z>
  22. Doyle E., Perez-Alaniz M. From the Concept to the Measurement of Sustainable Competitiveness: Social and Environmental Aspects // Entrepreneurial Business and Economics Review, 2017. – №5(4). – С.35-59. – DOI: <https://doi.org/10.15678/EBER.2017.050402>
  23. EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Available at: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
  24. European Commission. Circular Economy Action Plan. – Available at:

- http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/index_en.htm
25. European Commission. Eco-innovation Action Plan. – Available at: <https://ec.europa.eu/environment/ecoap/>
  26. European Commission. Eco-innovation in Finland. – Available at: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/sites/ecoap_stayconnected/files/field/field-country-files/finland_eio_country_profile_2016-2017_1.pdf
  27. European Commission. Eco-innovation in Germany. – Available at: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/sites/ecoap_stayconnected/files/field/field-country-files/germany_eio_country_profile_2016-2017_1.pdf
  28. European Commission. Eco-innovation in Sweden – Available at: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/sweden_en
  29. European Commission. THE ECO-INNOVATION SCOREBOARD AND THE ECO-INNOVATION INDEX. – Available at: https://ec.europa.eu/environment/ecoap/indicators/index_en
  30. Fankhauser S., Bowena A., Calela R., Dechezleprêtre A., Grover D., Rydgea J., Sato M. Who will win the green race? In search of environmental competitiveness and innovation // *Global Environmental Change*, 2013. – Vol. 23. – C. 902-912. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.05.007>
  31. Gardiner B., Martin R., Tyler P. Competitiveness, productivity and economic growth across the European regions. – Available at: <http://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa04/PDF/333.pdf>
  32. Gloor P. *Swarm Creativity. Competitive advantage through Collaborative Innovation Networks* // Oxford University Press, 2006. – 207 p.
  33. Mac Cormac A., Forbath T., Brooks P., Kalaher P. *Innovation through global Collaboration: A new source of Competitive Advantage.* – Available at: Error! Hyperlink reference not valid.
  34. Moavenzadeh J., Philip R., Giffi C., Thakkar A. *The Future of Manufacturing Opportunities to Drive Economic Growth.* – Report of the World Economic Forum, 2012. – 84 p. – Available at: https://www.nist.gov/sites/default/files/documents/2017/05/09/The-Future-Manufacturing_4_20_12.pdf
  35. OECD. *Regulatory reform and competition policy.* – Available at: <http://www.oecd.org/eco/reform/>
  36. Porter M.E., Linde C. V. D. *Green and Competitive: Ending the stalemate* // *Harvard Business Review*, 1995. – Vol. 73. – No. 5. – P. 120-134.
  37. Walz R. *Eco-innovation and green competitiveness. Policy Brief.* – Available at: https://www.researchgate.net/publication/266794086_Ecoinnovation_and_green_competitiveness
  38. WEF. *Competitiveness Report 2017-2018.* – Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>